

FORES

OHLIN institutet

Friheten i Iran
-
en essäsamling

Simon Hedlin Larsson

"Ekonomisk utveckling en förutsättning för demokrati"

Iman Bayazi

"Handla istället för att förhandla – hur friheten uppnås i Iran"

Tomas Brandberg

"Iran – den sista Sovjet-staten?"

Emilie Eriksson

"Frihet i Iran – genom svensk export?"

Alice Teodorescu

"Kvinnorna kan återerövra demokratin"

Den vinnande essän

Ekonomisk utveckling en förutsättning för demokrati

—

hög tid för USA och EU att häva ekonomiska sanktioner mot Iran

Simon Hedlin Larsson är student i statsvetenskap och nationalekonomi vid University of Birmingham. Han läser också ekonomisk historia och historia vid Lunds universitet. Sedan ett år tillbaka sitter han i Liberala ungdomsförbundets internationella utskott. Han bloggar dagligen på www.simonsblogg.se.

Det är nu drygt 30 år sedan islamister den 4 november 1979 tog över den amerikanska ambassaden i Teheran. USA har sedan dess svarat med en containmentpolitik likt den som fördes mot Sovjetunionen under kalla kriget. Den politiken har under åren tagit sig olika former och har varierat mellan importförbud, investeringskvoter och liknande. Samtidigt har man uppmanat andra länder att göra likadant för att politiskt och ekonomiskt isolera Iran. Containmentpolitiken har dock inte påverkat utvecklingen mot ett fritt Iran i någon nämnvärd utsträckning, och ser inte heller ut att göra det framöver.¹ Det är därför väsentligt att USA och övrig omvärld byter strategi för att bättre kunna stödja den ekonomiska utvecklingen och bistå den politiska oppositionen. Det första steget i denna riktning bör vara att upphäva de ekonomiska sanktionerna.

Iran år 2009 har präglats av ett odemokratiskt presidentval och internationella förhandlingar om Irans kärnkraftsutveckling. Under hösten har mycket uppmärksamhet ägnats åt förhandlingar rörande Irans kärnkraft. Det som nu diskuteras är huruvida Iran är berett att låta sitt uran fraktas till Ryssland för vidareförädling för att sedan i Frankrike omvandlas till bränslestavar som Iran därefter kan använda för civilt bruk.² Denna lösning som involverar Ryssland och Frankrike skulle innebära att Iran inte har någon ursäkt för att förädla sitt uran själv, eller skaffa sig teknik för detta, vilket är en åtgärd för att förhindra att Iran utvecklar kärnvapen.³

Man bör dock ställa sig två frågor. Är det möjligt att förhindra Iran från att skaffa sig kärnvapen? Och är detta i så fall avgörande för den demokratiska utvecklingen i Iran? Det finns många som menar att Iran förmodligen förr eller senare kommer att skaffa sig kärnvapen, och att det som omvärlden i bästa fall kan göra är att dra ut på processen.⁴ Och även om det finns goda skäl till att i största möjliga utsträckning hålla den iranska regimen borta från kärn- och massförstörelsevapen kommer detta vara av ringa nytta för den iranska civilbefolkning som utsätts för ett extremt förtryck av den nuvarande regimen. Nedrustning i all ära, men denna

¹ Takeyh, R. (2009): p.261-263

² *The Economist*, 24/10-09: pp.68

³ *The Economist*, 10/10-09: pp.61-62

⁴ Se exempelvis Newsweek 19/10-09: pp.18, Sokolski, H. och Clawson, P. (2005) och Kemp, G. (2004)

ärorika ambition bör inte stjåla fokus från de direkta insatser som krävs för att Iran ska kunna övergå till ett demokratiskt styrelseskick.

Det krävs nu en rak linje och en tydlig strategi för hur en av de värsta tyrannregimer som sent 1900-tal har skådat ska kunna övergå till ett stabilt folkvalt styre. Fareed Zakaria skriver i Newsweek att USA och dess allierade står vid ett vägskäl med tre möjliga alternativ: att attackera Iran, att ta upp de diplomatiska förhandlingarna eller att fortsätta med containmentpolitiken.⁵ Utöver dessa finns dock ett fjärde alternativ som innebär stora förändringar i den nuvarande containmentstrategin och som syftar till att stödja den iranska oppositionen och det iranska folket – framförallt genom att riva upp många av de ekonomiska sanktioner som har riktats mot Iran. Detta får förhoppningsvis större utrymme och högre prioritet efter sommarens presidentval då folkets missnöje med regimen – som leds av ayatolla Sayyed Ali Khamenei och president Mahmoud Ahmadinejad – kanske blir tydligare än någonsin tidigare.

När man talar om tanken att attackera Iran handlar det ofta om att från luften bomba Irans faciliteter där man misstänker att utveckling av kärn- och massförstörelsevapen sker. Problemet är att det med allra största säkerhet finns många fler sådana anläggningar än vad omvärlden känner till. Dessa attacker skulle förmodligen bara resultera i att regimen blir ännu mer benägen att skaffa sig kärnvapen.⁶ Dessutom skulle sådana attacker sannolikt hämma den demokratiska utvecklingen eftersom ett gemensamt yttre hot enar människor, vilket skedde inte minst under Irak-Iran-kriget då Iraks invasion enade ett tidigare splittrat Iran.⁷ Det finns mycket som tyder på att en invasion av Iran innebär ett större hot för den internationella säkerheten än för mullorna i Teheran.⁸

Det är vissa experter som likt Mohsen M. Milani, professor på University of South Florida, menar att USA bör försöka upprätta diplomatiska förbindelser med Iran. Milani menar att man bör försöka kommunicera direkt med Ali Khamenei, som är nyckelpersonen i Irans politiska maktcentrum. Milani jämför med Richard Nixons och Henry Kissingers diplomatiska framgångar med Kina, och pekar på att USA bör fokusera på viktiga angelägenheter som förenar de båda länderna, exempelvis stabiliteten i Afghanistan och utrotandet av al-Qaida.⁹

Somliga invänder mot det resonemanget och menar att man genom att bygga relationer mellan Washington och Teheran riskerar att underminera oppositionen. Regimen har inte gjort sig känd vare sig för att hålla överenskommelser, följa deadlines eller vara pålitlig.¹⁰ Teheran kan komma att ställa krav på motprestationer, exempelvis att USA ska klippa alla band till oppositionen och stödja regimen till hundra procent. Detta vore naturligtvis mycket olyckligt för utvecklingen mot ett fritt Iran.

⁵ Zakaria, F. (2009a)

⁶ Milani, M. M. (2009): pp.61

⁷ <http://www.ne.se/irak%26ndash%3Biran-kriget>

⁸ Findlay, R. och O'Rourke, K. (2007): p.544

⁹ Milani, M. M. (2009): pp.62

¹⁰ ibid 1

Dessutom kvarstår samma problem i detta fall som i det som syftar till att med militära attacker stoppa Irans utveckling av kärnvapen; även om diplomatiska förbindelser med Iran kan spela en viss roll för stabiliteten i Mellanöstern kommer detta ha liten effekt på att förändra maktförhållandena i ett teologiskt styrt land där stora delar av folket förtrycks och förföljs för sina åsikter.

Som tidigare nämnt menar Zakaria således att man bör hålla fast vid den nuvarande containmentpolitiken som syftar till att isolera och till att avskräcka.¹¹ Dessvärre har vi sett att ekonomisk och politisk utfrysning inte har gjort mycket för att skapa förutsättningar för demokrati och yttrandefrihet. Man bör lära sig av det förflutna och konstatera att ekonomiska sanktioner har haft liten framgång. En undersökning gjord av Institute for International Economics visar att endast runt 35 procent av de 115 sanktioner som genomfördes mellan första världskriget och 1998 har kunnat klassas som lyckade – och då är det viktigt att notera att man i rapporten drog slutsatsen att det som främst avgjorde om en sanktion ansågs vara framgångsrik var om målen som hade satts upp inte var ”särskilt substantiella”.¹² Dessutom kom man också fram till att ekonomiska sanktioner historiskt sett har fungerat bäst då länderna varit ekonomiskt beroende av varandra; om landet i fråga som utfärdade sanktionerna har kontrollerat minst 28 procent av det sanktionerade landets ekonomi.

Man bör också erinra sig att Irans export år 2007 uppgick till ett värde av 76 miljarder amerikanska dollar, och att olje- och gasexport stod för 63 miljarder.¹³ Att USA har begränsat handeln med Iran har knappast skadat Iran som med en mycket luckrativ energisektor istället har kunnat vända sig till länder som Ryssland och Kina.

Det är lite som tyder på att en fortsatt containmentpolitik kommer att leda till ett regimskifte i Iran.¹⁴ Att strategin trots sin brist på framgångar ändå har haft relativt brett stöd kan ha att göra med moraliska aspekter; man vill helt enkelt inte att ha med en odemokratisk regim att göra. Här krävs dock rationalitet och realism. Högsta prioritet måste vara att skapa förutsättningar för ett öppet samhälle, rättssäkerhet och folkmakt. Om det således finns möjlighet att stödja kampen för demokrati genom att skrota större delen av de ekonomiska sanktionerna mot Iran måste detta göras oberoende av om det känns moraliskt rätt eller inte.

Rom byggdes inte på en dag och denna önskvärda utveckling i Iran kommer inte att ske över en natt. Bland de största misstag västvärlden har begått när man under de senaste hundra åren har försökt påverka olika länders utveckling till frihetsvärnande demokratier och blomstrande blandekonomier är att man har varit närmast ofattbart naiv.¹⁵ Politiker och andra beslutsfattare har utgått från att olika människor och kulturer har varit snarlika de själva, och att det bara har krävts en mindre omställning för att åstadkomma det eftersträlvade resultatet, oavsett om det har gällt ekonomiskt välstånd eller demokrati. Inom utvecklingekonomisk

¹¹ Zakaria, F. (2009b)

¹² Behrouzifar, M. och Nassimi, H. (2007): pp.89

¹³ The Economist (2009): p.162-163

¹⁴ För mer utförliga analyser av hur omvärldens ekonomiska sanktioner mot Iran stjälpes snarare än hjälper den demokratiska utvecklingen i landet, se till exempel Sheikhneshin, A. G. (2009), Maloney, S. (2009) och Simbar, R. (2006)

¹⁵ Collier, P. (2009): p.229-234

forskning har man tidigare talat mycket om att ge länder en ”big push”.¹⁶ Men vid det här laget borde vi veta bättre. Det finns inga snabba lösningar eller universalmediciner, utan arbetet måste vara långsiktigt och anpassas efter de förutsättningar och omständigheter som råder. Det pågående kriget i Afghanistan är ett tydligt exempel på just hur komplicerad situationen blir när man inte har insett detta faktum.¹⁷

En övergång till ett demokratiskt styrt Iran kan bara ske underifrån genom att det iranska folket själva ser till att ett regimskifte äger rum.¹⁸ Att utländska makter genom invasion eller statskupper installerar en ny regim i ett land har misslyckats många gånger förut, inte minst i just Iran år 1953 då amerikansk och brittisk underrättelsetjänst avsatte Mohammad Mossadeq. George F. Kennan, dåvarande chef för det amerikanska utrikesdepartementets politiska planeringsavdelning och containmentpolitikens främste arkitekt, har själv sagt att hans rekommendation av hemliga operationer som statskuppen mot Mossadeq var ”det största misstaget jag någonsin har begått”.¹⁹

Det viktigaste för oss som tror på ett fritt Iran måste således vara att stödja oppositionen och den ekonomiska utvecklingen i landet. Under de senaste fyrtio åren har urbaniseringsgraden och medelklassen mer än fördubblats i Iran. Vali Nasr, professor i internationell politik på Tufts University, menar att denna växande muslimska medelklass är frihetens största hopp i Mellanösternregionen.²⁰ Det är kapitalism och välutbildade människor – som får sina basala behov uppfyllda så att de har möjlighet att engagera sig politiskt – som kommer att byta ut odemokratiska regimer som den nuvarande i Iran.

USA och EU bör därför snarast göra ett lappkast vad gäller containmentpolitiken. Det är färre ekonomiska sanktioner – inte fler – som kommer att bäst stödja en fortsatt växande medelklass, vilket med största sannolikhet är det största hotet mot Ali Khamenei och Ahmadinejad.

Enligt den iranska oppositionens nätverk uppgick antalet regimkritiska demonstrationer i Iran mellan mars 2005 och mars 2006 till cirka 4 000, det vill säga i snitt drygt tio stycken per dag.²¹ Oppositionen i Iran är kanske den politiska opposition i världen som utsatts för hårdast förtryck under senare delen av 1900-talet. Att den ändå visar sådan styrka och bredd inger hopp. De regimkritiska organisationer i Iran som förespråkar frihet och öppenhet bör få politiskt och ekonomiskt stöd i så stor utsträckning som möjligt.

Med tanke på att det finns en utbredd antiamerikanism i Iran bör EU därför ta på sig en allt större roll. Fredrik Reinfeldt borde tagit chansen under Sveriges ordförandeskap i EU att lyfta frågan om hur vi bäst stödjer den ekonomiska utvecklingen och den politiska oppositionen i Iran – de två nyckelfaktorer som är helt avgörande för att det iranska folket ska få leva i det fria land som de förtjänar.

¹⁶ Gunnarsson, C. och Rojas, M. (2008): p.14

¹⁷ Christia, F. och Semple, M. (2009): pp.34-45

¹⁸ Milani, M. M. (2009): pp.61

¹⁹ Gaddis, J. L. (2005): p.164

²⁰ Nasr, V. (2009)

²¹ Jafarzadeh, A. (2007): p.225

Delad andraplats

Handla istället för att förhandla

-

hur friheten uppnås i Iran

jur.kand Iman Bayazi är född i Iran och har specialiserat sig inom EU-rätt vid University of Glasgow med ett stort intresse för rättsliga och ekonomiska frågor på internationell nivå.

Vägen till frihet i Iran går via ökad frihandel med den privata iranska sektorn samtidigt som sanktioner mot landets industri och näringsliv måste lyftas.

De omfattande demonstrationerna som ägde rum efter presidentvalet i Iran från 12 juni 2009 och framåt har knappast undgått någon med intresse för det som händer i vår värld. Miljontals iranier från olika sociala, etniska och religiösa grupper gav sig ut på Irans gator och torg för att visa sitt missnöje med valresultatet som enligt iranska statliga organ visade på att den sittande presidenten Ahmadinejad skulle ha fått 63 procent av totalt 44 miljoner röster. Anklagelser om valfusk från olika håll lät inte vänta på sig. Ahmadinejad hade fyra år tidigare vunnit en jordskredsseger över betydligt mer rutinerade rivaler med löften om social rättvisa och rättvis fördelning av Irans enorma naturresurser (1).

Då, år 2005, fick iranska väljare för första gången höra en relativ ung man tala om den omfattande och utbredda korrruptionen som enligt Ahmadinejad hade drabbat landet med hjälp av de som han kallade familjemedlemmar i den iranska oljemaffian (2). Samtidigt lovade Ahmadinejad under en utfrågning att statens uppgift inte är att diktera för ungdomar och kvinnor hur de ska klä sig eller vad de ska ha för privata planer för sitt liv, en garanti som i Iran är ungefär lika viktigt för 60 procent av Irans befolkning (dvs. iranska ungdomar) som CSN är för svenska studenter. Med dessa skarpa löften vann Ahmadinejad ett presidentval som hade sanktionerats av stora delar av de iranska väljarna (3).

Fyra år av ständigt stigande arbetslöshet, inflation och ytterligare ekonomiska sanktioner tillsammans med ett överhängande hot om militärt angrepp från det mäktiga israeliska flygvapnet fick många att tänka om inför valet 2009. Kanske skulle det löna sig att visa sitt missnöje genom att rösta på någon som på ett eller annat sätt öppet kunde kritisera Ahmadinejads radikala politik. Den sittande presidenten fick möta sina tre reformvänliga utmanare i unika direktsända valdebatter. Föga överraskande kom de direktsända valdebatterna att uteslutande handla om tre områden: ekonomi, utrikespolitik samt mänskliga rättigheter.

För Ahmadinejad var samtliga områden en enkel match. Arbetslösheten i den privata sektorn skyldes på västvärldens sanktioner mot Iran. ”Vi blir dömda för att min regering vill försvara iranska folkets självklara rätt till kärnteknologi, men tro mig, sanktionerna har ingen verkan på den islamiska republikens frammarsch.” Gång efter gång lyckades Ahmadinejad rikta strålkastarna mot yttre problem. Allt från flygplanskrascher till iranska affärsmäns frysta

konton diskuterades utan att Ahmadinejad erkände att några som helst felsteg hade tagits från regeringens sida. Mänskliga rättigheter utmålades enligt tradition som en västerländsk produkt från den antireligiösa upplysningstiden i Europa som inte kan anses stå högre än koranens syn på förhållandet mellan människan och staten.

Hans vulgära och utmanade utrikespolitik som hade lett till omfattande ekonomiska sanktioner mot landets närings liv och olika industrier, försvarade Ahmadinejad med slagord som ”Det har alltid legat i Irans intresse att aldrig böja sig inför stormakternas påtryckningar. Detta är ju främsta anledningen till varför det skedde en islamisk revolution i vårt land för trettio år sedan” (4). För de som har följt Irans inrikespolitik är dessa argument knappast nya. Faktum är att ända sen gisslandramat på den amerikanska ambassaden i Teheran där 65 amerikanska diplomater hölls som gisslan under 444 dagar har olika företrädare för islamiska republiken använt sig av samma retorik när utrikespolitik och relationen till den ”store satan” (ett uttryck som Islamiska republikens grundare Ayatollah Khomeini myntade för att beskriva USA) och västvärlden varit föremål för politiska debatter.

Sanktioner är misslyckad policy snarare än effektivt påtryckningsmedel

Under de senaste århundradena har fler än 200 fall av officiella sanktioner registrerats. Av de 110 fall som ägde rum mellan 1970-1999 stod USA för 73, Västeuropa för 28 samt Sovjet/Ryssland för sex fall (5). Sanktionsprocessen består i regel av tre steg. Först diplomati genom samtal och utbyte av kravlistor från de inblandade parter, sen hot och eventuell ”förklarande” ekonomiska sanktioner och slutligen militärt angrepp mot det felande landet (6).

Gisslandramat vid USA:s ambassad i Tehran var startskottet för de första ekonomiska sanktionerna mot Iran på över tjugo år (7). Medveten om att Irans armé till 90 procent bestod av hypermoderna amerikanska vapen bestämde sig Reagan för att stoppa all leverans av reservdelar och nya vapensystem till Iran. Sanktionerna som bland annat bestod av ensidigt upprivande av militära avtal från USA:s sida, skedde precis innan det åtta år långa kriget mot Saddam Husseins invasionsarme startade. Trots sanktionerna lyckades Iran hålla merparten av sitt flygflotta i flygbart skick. Iranska F-14 och F-5 stridsplan fullständigt krossade irakiska MIG-23 och Mirage 1 i olika slag och bidrog i högsta grad till att irakiska trupper kunde drivas tillbaka från iranskt territorium endast sex månader efter den irakiska invasionen av iranska städer kring Persiska viken (8).

Olika delar till både stridsvagnar (brittiska Chieftain) och robotsystem till de moderna F-14 anskaffades på svarta marknaden utan större problem fram till fredsavtalet 1987 då Iran skrev under FN:s resolution 598. Irans energisektor och civila flygflottan var de första branscher som drabbades av de hårda sanktionerna efter kriget med Irak. Därefter följde importerade varor och tom medtagna gåvor från Iran till USA som översteg 100 amerikanska dollar (9). Med tanke på Irans betydelsefulla roll i världens energiproduktion har det emellertid varit svårt för USA och andra stormakter att förhindra Iranska statens handel med övriga världen. Enbart mellan 2003 och 2007 har 94 åtal väckts i USA mot olika företag, individer och

organisationer misstänkta för att inte ha följt regelverket kring sanktionerna mot Iran. Under samma period undertecknade den iranska regeringen kontrakt som översteg 20 miljarder dollar för utveckling av sin energisektor (10).

Ingen studie har kunnat visa på att den iranska regimen på något sätt har försvagats. Tvärtom finns det många tecken på att isoleringen har hjälpt en liten klick av samhället som står nära makten att utöva ytterligare förtryck mot olika grupper i samhället. Irans import har förvandlats till någonting som kan liknas vid vad som pågick under Al Capones tid när det rådde spritförbud i USA. Flertal viktiga hamnar längst Persiska viken kontrolleras av privatpersoner med starka kopplingar till det fruktade Revolutionsgardet (11). Allt från iPhones senaste modeller till kinesiska badtofflor och riskakor väller in i Iran.

Hälsokontrollen över importerade matvaror är obefintlig och nyligen har det rapporterats om allvarliga fall av importerade giftiga matvaror som redan har nått hundratusentals konsumenter (12). Företag med starka kopplingar till Revolutionsgardet har i brist på konkurrens från utländska investerare förvandlats till ekonomiska drakar. Det har skett genom uppköp av ett flertal viktiga företag och koncerner som tidigare varit statligt ägda där köpet av 51 procent av aktierna i det iranska telekombolaget TCI till ett värde av 7.9 miljarder dollar är kanske det mest häpnadsväckande fallet (13).

Är detta någonting unikt för regionen? Knappast. Ett exempel är Turkiet där de en gång i tiden hårdföra militärtopparna spelade en stor roll i privatiseringen av landets statligt ägda företag och verksamhet. Ingen kan beskylla dagens Turkiet för att inte vara en dynamisk marknad (14). Det är enligt min mening inte på något sätt konstigt att jämföra de turkiska extremnationalistiska armetopparna med dagens iranska revolutionsgarde. Man ska inte glömma bort att den turkiska armens moderna historia är minst lika befläckade med övergrepp, tortyr och militärkupper. Ändå har en fri marknad med hjälp av lagändringar fått den turkiska ekonomin att blomstra och landet är idag mellanösterns största ekonomi. Samtidigt har militärens inflytande över de folkvalda minskat drastiskt och landet är i högsta grad mån om att uppfylla EU:s krav för medlemskap i den europeiska unionen.

Det är också vad den iranskfödde Obama-rådgivaren Vali Nasr på ett utmärkt sätt argumenterar för i sin bok *Forces of Fortune* (15). Vali Nasr menar att den enda vägen för att bekämpa den växande radikala islamiseringen av mellanöstern är att skapa en stabil och omfattande handel med den privata sektorn i mellanösterns alla länder. Han tar också upp exemplet Indonesien som kan jämföras med Iran eftersom båda länderna har en tradition av ”islamisk semidemokrati” och stora oljeresurser (16).

Min avsikt är inte att försvara de brutaliteter som Suhartos regim, turkiska armen eller iranska revolutionsgardet har begått under decennier, men med facit i handen vore det fel att inte påstå att priset för demokratisering och utveckling i Turkiet och Indonesien hade varit ännu högre för dessa länders befolkning om det inte hade varit för den marknadsliberala kursändring som har ägt rum. Just privatiseringar och en rad marknadsvänliga lagändringar och avsaknaden av större hot om ekonomiska eller militära sanktioner är huvudorsaken till att två av världens största muslimska länder idag också är de mest utvecklade trots omfattande korruption och brotten mot mänskliga rättigheter som har ägt rum i dessa två länder.

I Turkiet har militären tappat inflytande i förhållande till de folkvalda och är i allra högsta grad mån om att rätta sig efter EU:s krav för medlemskap. Indonesien tar långsamma men viktiga steg mot ett öppnare samhälle med respekt för omvärldens krav på fred och stabilitet i regionen.

De radikala krafterna i Iran har envist arbetat med Irans uran-anrikningsprogram, vilket kan leda till att landet får kapacitet att tillverka en atombomb. De hätska utfallen mot Israel och avfärdandet av Förintelsen som en myt, oroar och väcker ilska. Ahmadinejad kommer fortsättningsvis vara ett av USA:s och Europas största orosmoment trots nya hot om sanktioner.

Nu när majoriteten av det iranska folket med livet som insats visat sitt missnöje med den radikala islamiska välde, måste västvärlden sätta ett streck för sina hot om ytterligare sanktioner. Ekonomiska sanktioner är snarare misslyckad policy, som går ut på bestraffning oavsett resultat än ett effektivt påtryckningsmedel mot totalitära regimer. Allt annat än en drastisk kursändring resulterar i att åter skicka den frihetstörstande iranska befolkningen i armarna på de radikala krafterna i Iran.

Källförteckning:

- (1) Sami Moubayed Iran and the art of crisis management . Asia Times den 19 januari 2006.
- (2) Ahmadinejad i TV-intervju den 12 juni 2005 inför valet 2005.
- (3) Knappt 59 % valdeltagande enligt officiella iranska källor. NE – sökord - Iran Valdeltagande.
- (4) Ahmadinejad i direktsänd presidentvalsdebatt den 3 juni 2009. Iranska statliga TV3.
- (5) International Sanctions: Between Wars and Words, Tabell 1.1, Peter Wallensteen och Carina Staibani, Routledge 2005.
- (6) Economic Sanctions and the Great Powers, Brandon Taylor, Routledge, 2009
- (7) Redan 1952 införde Storbritannien handelsblockad mot demokratiskt valde premiärministern Mossadegh som hade nationaliserat iranska oljekällor tillhörande British Petroleum.
- (8) Iranian F-14 Tomcat Units in Combat, Tom Cooper, Farzad Bishop, Osprey Publishing Oxford september 2003.
- (9) Iranian Transaction Regulations - 31 C.F.R. Part 560, 29 oktober 1987.

(10) Rapport från U.S. Government Accountability Office GAO-08-58, 18 december 2007. Iran Sanctions: Impact in Furthering U.S Objectives is Unclear and should Be Reviewed.

(11) Deutsche Welle den 17 oktober 2009
<http://www.dwworld.de/dw/article/0,,4786977,00.html>

(12) ”Indiska affärsmän erkänner export av giftig ris till Iran” Artikel på persiska hämtad från Rokhdad.org den 30 oktober 2009 <http://www.rokhdad.org/index.php?news=5607>

(13) PressTV ”Gone in 30 minutes”
<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=107345§ionid=3510213>. Värt att nämna är att upp mot 80 % av köpeskillingen ska betalas genom avbetalning.

(14) I CIA World Factbook 2009 kallas Turkiets ekonomi för dynamisk och CIA räknar landet bland världens I-länder.

(15) Forces of Fortune, The Rise of the New Muslim Middle Class and What It Will Mean for Our World, Vali Nasr, Free Press, September 2009.

(16) Vali Nasr i en intervju med BBC Persian den 23 september 2009
http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2009/09/090929_wkf-nasr-interview.shtml

Delad andraplats

Iran – den sista Sovjet-staten?

Tomas Brandberg är teknologie doktor och arbetar som forskningsingenjör och i mån av tid som frilansskribent åt bland annat Borås Tidning och Uppsala Nya Tidning. Han studerar arabiska sedan flera år.

Under efterkrigstiden stod den fria världen inför en gigantisk utmaning. Det kommunistiska blocket, med Sovjetunionen i spetsen, förkastade mänskliga rättigheter, demokrati och pluralism. Relationen med demokratiska länder var fientlig, aggressiv och defensiv på samma gång. Det politiska ledarskapets anspråk på monopol på sanningen lade sin döda hand över samhällsdebatten och i det rigida och korrupta ekonomiska systemet stagnerade utvecklingen, trots goda förutsättningar i form av en stark utbildningstradition och naturrikedomar. Det ruttna samhällsbygget föreföll länge långt starkare än det var, men i efterhand ter sig Sovjetunionens kollaps som fullt logisk, förmodligen nödvändig. En ateistisk stat som Sovjetunionen och en teokratisk stat som Iran kan förefalla vara varandras motsatser, men det finns väsentliga likheter.

Siffermagi bevisar inget, men nog verkar årtal som slutar på nio markera ett fullgjort varv på historiens hjul i just Iran och Sovjet/Ryssland, även om deras historia i övrigt inte alls går i takt. År 1979 utstrålade Sovjetunionen styrka och självförtroende och var USA:s självklara motpol i världspolitiken. Just detta år lämnade den västvänlige men korrupte Shahan Iran och Ayatollah Ruhollah Khomeini återvände från femton års exil, vilket blev inledningen på tio kaotiska och blodiga år för Iran. Under det som kom att kallas den Islamiska revolutionen etablerade Ayatollah Khomeini sig som högste ledare och han manövrerade med politisk instinkt och stor brutalitet bort mer moderata element från makten.

Samtidigt anföll grannen Irak och under större delen av 1980-talet rasade ett oerhört grymt utnötningskrig. Iran var isolerat och illa förberett, men med hjärntvättade pojksoldater i första ledet hade man under långa perioder initiativet mot Saddam Husseins armé. Under tiden konsoliderade ultrakonservativa mullor sin makt och etablerade ett kontrollsamhälle med få moderna motsvarigheter. Inte minst kvinnors rättigheter kringskars och ett medeltida Sharia-inspirerat rättssystem infördes.

År 1989 rämnade Berlinmuren och därmed hade tiden hunnit ifatt det kommunistiska Östblocket. Det gick inte längre att blunda för lögnerna, misären och ofriheten och ingen trodde längre på det styrande partiets lögner. Skillnaden mellan propaganda och verklighet hade blivit för stor och för uppenbar. Inom kort imploderade hela det kommunistiska samhällssystemet och ett par år senare splittrades hela Sovjet - och Ryssland slog in på en ny väg. Just detta år dog Ayatollah Khomeini, vilket blev en vändpunkt för Iran. Förtrycket började lätta, frispråkiga tidningar tänjde censurans gränser och djärva kulturarbetare tog sig för att skildra den islamiska revolutionens baksidor. Inom ramen för vad konstitutionen och det konservativa så kallade väktarrådet tillät valdes moderata politiker som steg för steg styrde

in landet mot en ny utveckling. Men det var som ett schackparti, där ena sidan hade mycket starkare pjäser.

År 1999 kom. I synnerhet den yngre generationen, som vuxit upp med tv-shower och amerikanska såpoperor, törstade efter mer frihet, efter att få leva sina liv utan korrumpierade mullors påbud. I samband med att en tidning stängdes utbröt oroligheter och ett antal studentbostäder stormades av konservativ milis. Våldet eskalerade, men det var de konservativa myndigheterna som hade alla maktmedel och efter ett mindre blodbad och en våg av arresteringar upphörde protesterna. Den moderate presidenten Khatami, som försökt ställa sig mellan de båda lägren, hade då förlorat i trovärdighet, medan de konservativa kunde flytta fram sina positioner. Detta bekräftades några år senare när den ultrakonservative och västfientlige Ahmadinejad valdes till president. Det var också 1999, på nyårsafton, som den alkoholiserade Boris Jeltsin avgick från posten som Rysslands president och nykomlingen Vladimir Putin tog över. Efter ett relativt liberalt årtionde började Ryssland orientera sig mot ett sorts nationalistiskt autoritärt styre. Historiens hjul hade snurrat ännu ett varv.

Kalla kriget är idag ett avslutat kapitel och Iran är inte Sovjetunionen och inte heller någon Sovjet-stat. Det är ändå fascinerande hur teokrati och ateism i vissa avseenden kan vara så lika, som om de var varandras spegelbilder. Det är en korrumpierad och egennyttig elit som styr, i Sovjet i "folkets" och i Iran i "Allahs" namn, men i båda fallen identifierar man elitens egna intressen som det egentliga rättesnöret.

Den historiska missionen och det enkelspåriga, nationalistiska anspråket på att inneha "rätta tron" är en annan uppenbar likhet. I Irans fall har man samlat kring den shiitiska grenen av Islam med en fanatism som ibland har chockerat omvärlden. Samtidigt genomsyras politiken av en nationell medvetenhet som bottnar i Irans antika kultur och storslagna förflutna. Sovjetunionens ledare hade givetvis en mer ideologiskt orienterad retorik, men den som är insatt i rysk historia vet att kommunisterna visste hur de skulle exploatera ryssarnas nationalism och fosterlandskärlek. Även här fanns faktiskt en religiös dimension, eftersom ryssarna från sin rysk-ortodoxa tro behöll synen på sig själva som världens medelpunkt och frälsning. Sovjetunionen torgförde bilden av det egna samhället som rent och moraliskt, medan misären, missbruket och dekadensen frodades under ytan. Likheten med mullornas Iran är slående.

Fiendskapen gentemot västvärlden och i synnerhet USA är en annan beröringspunkt. USA uppfyller rollen som den fientlige, arrogante och imperialistiske "andre". I Irans fall tillkommer ett lidelsefullt hat av rent religiösa karaktär, men samtidigt är USA en sorts värdig motståndare som man i egentligen beundrar. USA har den makt och det inflytande man själv svartsjukt eftertraktar, en fenomenal motståndare vars respekt, helst också rädsla, man vill vinna. Iran har här sämre förutsättningar än Sovjet hade, men den som söker en förklaring till Irans ambition att bli en kärnvapenmakt bör ha detta resonemang som utgångspunkt.

Den fientliga inställningen gentemot omvärlden är i grunden defensiv och är ett uttryck för rädsla. Och de verkliga offren för ledarnas paranoia befinner sig inom landet. Hoten utifrån, verkliga, upplevda eller uppbyggda, anses motivera ett sorts permanent undantagstillstånd med långtgående inskränkningar i mänskliga fri och rättigheter. Iran har ännu inte haft samma

folkmordsliknande massterror som Sovjet hade under Stalin, men dödsstraff, systematisk tortyr och bristande rättssäkerhet har satt sin prägel på de trettio år som gått sedan den Islamiska revolutionen tog sin början.

Överdoser av religiös dogmatism, vare sig det rör sig om kommunism eller islamism, brukar vidare vara ett dåligt rättesnöre för ekonomisk politik. I båda fallen har det lett till byråkratvälde, ineffektivitet, korruption och ekonomisk ofrihet på vanliga människors bekostnad. Statliga monopol, subventioner och priskontroller leder till stagnation och ständig brist på varor. De enorma oljeinkomsterna, som för övrigt lär utgöra en delförklaring till den Islamiska revolutionens överlevnad, har gett myndigheterna ett visst manöverutrymme. Samtidigt är den dåliga ekonomin och den utbredda fattigdomen besvärande. I slutändan leder den inkompetenta ekonomiska politiken också till att landet marginaliseras och förlorar internationellt inflytande, något som även drabbade Sovjetunionen.

Det centrala i sammanhanget är att Sovjet-kommunismen var felkonstruerad och var predestinerat till undergång. Den sociala misären, lögnerna, cynismen, och det utbredda förhållningssättet att ändamålen helgar medlen undergrävde till slut hela samhällsbygget. Detsamma kommer att inträffa med Irans teokrati i dess nuvarande form, förr eller senare. Om inte annat är det en fråga om demografi. Iran har en ung befolkning och yngre människor anser sig inte behöva ta ställning vare sig till Shahan eller Ayatollah Khomeini. De ser en förljugen teokrati-kleptokrati som förhindrar dem från att leva normala liv. Dessa unga utgör Irans framtid och det är en tidsfråga innan de hävdar sina intressen.

Men iranierna vet vad en revolution innebär och de vill inte återuppleva detta. Därför måste vi förvänta oss att förändringen kommer inifrån och att den åtminstone i början sker gradvis, ungefär som när Gorbatsjov lanserade glasnost och perestrojka i mitten av 1980-talet. De shiitiska ledarna är generellt inte riktigt så dogmatiska som det ibland kan förefalla. Tvärtom finns det inom Shiismen en tradition av intellektuell debatt och omtolkningar. Inte minst iranierna själva har många gånger under de senaste trettio åren själva erfarit att "Allahs" vilja, uttolkad av mullorna, kan blåsa åt lite olika håll från ett år till ett annat. Ett alltför starkt tryck utifrån, i form av långtgående sanktioner eller militärt våld, kommer att gynna de konservativa och hålla tillbaka utvecklingen. Samtidigt kan givetvis en akut situation uppstå där militära åtgärder är nödvändiga.

Det är för tidigt att avgöra om 2009 blir en milstolpe i historien om det iranska folkets kamp för frihet, eller om ytterligare ett mörkt årtionde följer. Protesterna efter vad som anses ha varit ett manipulerat presidentval, där Ahmadinejad alltså "vann" en övertygande seger, kvästes relativt snabbt av förtryckarstatens polis och milis. Ska man ta fram en positiv tendens kan man notera att de iranska myndigheternas informationsmonopol har eroderat. Iran och resten av världen utbyter med lätthet information och mullornas lögner ekar alltmer ihåligt. Det var något liknande som föregick kommunismens fall.

Vi vet inte hur historien slutar, vi vet bara att den inte gör det. Irans ultrakonservativa ledarskap utmanar gärna västvärlden men fruktar sin egen befolkning. Detta har oerhört tragiska konsekvenser för det iranska folket, men inför framtiden har vi anledning att vara hoppfulla.

Litteratur

Sciolino, E (2000) Persian Mirrors, The Elusive Face of Iran, The Free Press

King, J (2006) Iran and the Islamic Revolution, Harcourt Global Library

January, B (2008) The Iranian Revolution, Twenty-first Century Books

Delad andraplats

Frihet i Iran – genom svensk export?

Emilie Eriksson är pol kand och ek kand. Hon bor i Uppsala och arbetar som projektledare på Svenskt Näringsliv. Hon gillar att resa, laga mat och träna.

För att Iran skall kunna nå frihet behöver många omständigheter förändras. Yttrandefriheten måste stärkas och ledarna väljas på demokratisk grund. Ett mer utvecklat välstånd kräver dessutom marknadsekonomiska reformer. Vad kan göras för att bidra till det arbetet?

Situationen i Iran

Iran besitter stor ekonomisk potential, men frånvaron av demokrati och frihet är trots detta ett faktum.²² Enligt FN-förbundet är Irans medier bara delvis fria och styrs av prästerna i landet.²³ Massiva demonstrationer och anklagelser om valfusk följde efter det senaste presidentvalet (2009), vilka slogs ner och resulterade i flertalet dödade demonstranter.²⁴ Runt årsskiftet 2009 och början av 2010 fortsatte oroligheterna och ytterligare regimkritiker dödades när de kraftiga protesterna mot diktaturen fortsatte.²⁵

Öppen handel och förbindelser med omvärlden leder i många fall till demokratisk utveckling. Irans tradition av entreprenörskap kanaliseras emellertid inte till produktiv verksamhet.²⁶ En trolig anledning är att en stor del av inkomsterna, som fluktuerar kraftigt, kommer från naturtillgångar inifrån landet i form av olja.²⁷ De positiva följderna som handel normalt sett för med sig fungerar inte för Iran. Kontakterna och influenserna från andra länder är för få och det finns inga fungerande marknader där oljans värde fördelas till en växande medelklass.²⁸ Den statliga kontrollen över oljeproduktionen och dess inkomster har främst gynnat redan etablerade grupper.²⁹

Irans ekonomi är alltså fortfarande relativt stängd och relationerna med omvärlden präglas av flera problematiska omständigheter såsom exportförbud, handelsembargon och valutarestriktioner.³⁰ Eliten i Iran motsätter sig handel med andra länder både av politiska och ekonomiska skäl. Exempelvis har de förbjudit import av varor som redan produceras inom landet.³¹ Regimen har genom sin auktoritära ställning samt omvärldens och folkets brist på

²² Belfrage, Carl-Johan, MENA-projektet, Ekonomiska utmaningar, delstudie 9, 2000 s 18.

²³ [http://www.globalis.se/Laender/Iran/\(show\)/indicators/\(indicator\)/456](http://www.globalis.se/Laender/Iran/(show)/indicators/(indicator)/456)

²⁴ Dagens Nyheter 090624. <http://www.dn.se/nyheter/varlden/ny-iransk-demonstration-i-dag-1.897202>.

²⁵ Göteborgsposten 100104. <http://www.gp.se/nyheter/varlden/1.279085-tiotusentals-i-demonstrationer>

²⁶ Belfrage, Carl-Johan, MENA-projektet, Ekonomiska utmaningar, delstudie 9, 2000 s 18.

²⁷ Belfrage, Carl-Johan, MENA-projektet, Ekonomiska utmaningar, delstudie 9, 2000 s 19.

²⁸ Belfrage, Carl-Johan, MENA-projektet, Ekonomiska utmaningar, delstudie 9, 2000 s 19.

²⁹ Belfrage, Carl-Johan, MENA-projektet, Ekonomiska utmaningar, delstudie 9, 2000 s 19, 21-22.

³⁰ Sveriges ambassad i Teheran 011120. www.swedishtrade.se/PageFiles/149985/5823.doc

³¹ Sveriges ambassad i Teheran 011120. www.swedishtrade.se/PageFiles/149985/5823.doc

tillgänglig information kunnat genomdriva protektionistisk politik som möjliggjort främjande av etablerade grupper på den övriga befolkningens bekostnad.³²

Tidigare var Iran en av Sveriges viktigaste utomeuropeiska marknader men detta förändras efter den iranska revolutionen 1979 och kriget mellan Iran och Irak under 1980-talet.³³ Idag är de svenska investeringarna i Iran begränsade. Cirka 90 svenska företag finns representerade i landet, de flesta genom iranska agenter.³⁴ Efter oljan är frukt, kemiska produkter, mineraler och stål viktiga exportvaror.³⁵ Irans kraftiga oljeberoende innebär att i princip hela BNP och bytesbalansens resultat avgörs av oljepriset på världsmarknaden.³⁶

Exporten i Iran står för cirka 25 procent av BNP. Oljan står för 80 procent av de intäkterna.³⁷ Det är rimligt att anta att en stor del av dessa intäkter gynnar den politiska eliten genom att dessa stärks ekonomiskt samtidigt som landets övriga invånare inte får någon del av oljans exportvärde. En viktig omständighet när det gäller det demokratiska underskottet är alltså elitens beroende av och inflytande över oljan.³⁸ Oljeinkomsterna har inneburit ekonomiskt och fördelningspolitiskt ineffektiva produktionsstrukturer.³⁹

Sveriges behov och relationen mellan Sverige och Iran

Sverige har ett behov av att öka sin export för att kunna upprätthålla och utveckla sitt välstånd.⁴⁰ Det finns flera delar som är avgörande för detta; att kunna utveckla rätt produkter⁴¹, att hitta lämpliga marknader att exportera dessa produkter på, att utnyttja svensk arbetskraft på ett sådant sätt att etablering på lämpliga exportmarknader blir framgångsrik och att samordna forskning och företag på ett sådant sätt att både företag och forskning gynnas.⁴² Eftersom Sverige är extremt exportberoende krävs större insatser för att klara konkurrensen med de länder som nu gör högaktningfullt intåg på de internationella marknaderna. Konkurrensen från Kina, Indien och andra låglöneländer gör att Sverige måste vidta åtgärder för att kvarstå som attraktivt, både på nuvarande exportmarknader och på nya⁴³ – exempelvis den iranska.

År 2006 stod den svenska exporten för över halva Sveriges BNP, att jämföra med 1995 då exporten stod för strax under 40 procent av svensk BNP. Det är framförallt exporten av tjänster som ökat men den absolut största delen av exporten består fortfarande av varor.⁴⁴

³² Belfrage, Carl-Johan, MENA-projektet, Ekonomiska utmaningar, delstudie 9, 2000 s 22.

³³ Sveriges ambassad i Teheran 060817. http://www.swedenabroad.com/Page____25591.aspx

³⁴ Sveriges ambassad i Teheran 060817. http://www.swedenabroad.com/Page____25591.aspx

³⁵ Sveriges ambassad i Teheran 011120. www.swedishtrade.se/PageFiles/149985/5823.doc

³⁶ Sveriges ambassad i Teheran 011120. www.swedishtrade.se/PageFiles/149985/5823.doc

³⁷ Sveriges ambassad i Teheran 011120. www.swedishtrade.se/PageFiles/149985/5823.doc

³⁸ Belfrage, Carl-Johan, MENA-projektet, Ekonomiska utmaningar, delstudie 9, 2000 s 19, 21-22.

³⁹ Belfrage, Carl-Johan, MENA-projektet, Ekonomiska utmaningar, delstudie 9, 2000 s 22.

⁴⁰ Föreläsning av Jan Edling, Vinnova, 8 oktober 2009.

⁴¹ Med produkter menar jag här både produkter och tjänster eftersom det blir allt svårare att skilja dessa delar åt. Sveriges ambassad i Teheran 011120. www.swedishtrade.se/PageFiles/149985/5823.doc

⁴² Föreläsning av Jan Edling, Vinnova, 8 oktober 2009.

⁴³ Föreläsning av Jan Edling, Vinnova, 8 oktober 2009.

⁴⁴ Försörjningsbalansen, SCB. <http://www.scb.se/statistik/NR/NR0102/2005A02E/TabellerårsSM2006.xls>

Under 2005 exporterade Sverige varor till Iran till ett värde av ca 7,8 miljarder. Det rörde sig främst om kemiska produkter, maskin-, verkstads- och teknologiprodukter.⁴⁵ Samma år importerade Sverige från Iran till ett värde av cirka 1,2 miljarder.⁴⁶ Av den iranska exporten gick 2001 ca 1-1,5 % till Sverige vilken bestod nästan uteslutande av olja.⁴⁷

Sverige har länge haft problem med bristen på dynamiska företag och samverkansformerna mellan företag och forskning. Alltför många företag startas av forskare och universitet, men säljs senare av och förlorar kopplingen till forskning och utveckling. Ett annat vanligt scenario är att forskare driver företag i nära samverkan med universitetet men att företagsekonomiska kunskaper är för frånvarande, vilket inte heller leder till optimal utveckling av exportprodukter.⁴⁸

Handels- och samverkansvision

En relativt stor del av Sveriges befolkning, cirka 1 procent, har sitt ursprung i Iran. Många av dessa personer har en gedigen och djup kunskap om situationen i deras hemland samt om de omständigheter som har relevans för lyckad utlandsetablering för svenska företag i Iran. Inte minst de språkliga kunskaperna är extremt viktiga i affärsrelationer och för möjligheterna till export anser många företag.⁴⁹ I många fall är det betydelsefullt för lyckad utlandsetablering på nya marknader att företagen, i samma skede som inträde på marknaden, investerar i forskning och utveckling i landet.⁵⁰ Samtidigt är Iran ett så utvecklat land när det gäller högre utbildning, att Sverige skulle kunna dra många lärdomar och genom samverkan med iranska forskare korsbefrukta många tekniska områden.

Därigenom skulle Sverige kunna göra många tekniska landvinningar – och öka exporten ytterligare. Sverige är duktiga på energiförsörjning och ligger långt fram i arbetet med förnyelsebar energi.⁵¹ Samtidigt menar många att den nya ekonomin kommer att bygga på klimateffektiva innovationer och att Sverige bör göra rejäla satsningar för att komma igång med forskning på området. Irans oljeberoende och kopplingen mellan oljan och det odemokratiska styret i landet står i stark kontrast till detta.

En positiv utveckling vore att Sverige investerade i samverkansprojekt i Iran inom forskning som rör förnyelsebar energi. Inom sådana samverkansprojekt skulle utvecklande av förnyelsebara energikällor ske på ett konstruktivt sätt. Sverige skulle kunna arbeta för att de produkter som utvecklas inom programmet börjar säljas av iranska företag i landet. Här skulle svenskar med bakgrund i Iran kunna spela en samordnande roll. Genom detta får Sverige och

⁴⁵ Sveriges ambassad i Teheran 060817. http://www.swedenabroad.com/Page_____25591.aspx

⁴⁶ Sveriges ambassad i Teheran 060817. http://www.swedenabroad.com/Page_____25591.aspx

⁴⁷ Sveriges ambassad i Teheran 011120. www.swedishtrade.se/PageFiles/149985/5823.doc

⁴⁸ Föreläsning Jan Edling, Vinnova, 8 oktober 2009.

⁴⁹ http://svt.se/2.33731/1.1721117/sprakkunskaper_viktigt_for_export?lid=senasteNytt_363877&lpos=rubrik_1721117 Publicerad: 091008

⁵⁰ Föreläsning Jan Edling, Vinnova, 8 oktober 2009.

⁵¹ http://www.nyteknik.se/nyheter/energi_miljo/energi/article383448.ece?bcsi_scan_A049DEC227A5A9FC=mMPe8K2pgplviNDAAKXB4g0AAABeFegF&bcsi_scan_filename=article383448.ece Publicerad 080717.

svenska företag betydande kunskap om och kontaktnät på den iranska marknaden och troligtvis också insikt i kringliggande marknader i mellanöstern.

Därmed skulle svenska företag kunna sänka sina transaktionskostnader om de vill exportera till andra länder i regionen, samt om de vill exportera andra produkter till den iranska marknaden. Om Sverige dessutom skulle kunna ligga i framkant när det gäller forskning, produktion och tekniska lösningar på området samt exportera detta till omvärlden skulle det naturligtvis vara bra för Sverige. Det skulle givetvis vara ett exemplariskt belägg för att samverkan och marknadsekonomi är ömsesidigt lönsamt och positivt.

Detta skulle samtidigt kunna bidra till positiv utveckling av Irans ekonomi och demokrati genom att ökad användning av förnyelsebar energi skulle bidra till minskat beroende av oljan och därigenom till minskat inflytande för den politiska eliten. Samtidigt skulle en del svenskar med bakgrund i Iran få utvecklande arbetstillfällen. Många iranier på lokal nivå skulle få chans att starta företag och en ökad medelklass i Iran skulle ställa andra krav på den politiska ledningen.

Genom ökat ekonomiskt inflytande och mindre beroende av sittande regering, skulle maktskifte underlättas och kraven på eliten att genomföra politiska reformer troligtvis öka. Medelklassen skulle samtidigt bli alltmer beroende av fungerande trovärdiga medier för att kunna göra korrekta omvärldsanalyser och bedriva framgångsrik affärsverksamhet. Inflödet av utländska forskare, företagare och affärsmän skulle leda till högre krav på fungerande marknader, fria medier och uppluckrade förhållanden med omvärlden.

Iran har över 70 miljoner invånare, en siffra som förväntas växa till mer än 100 miljoner invånare år 2050.⁵² De är alltså en enorm marknad med stor potential som Sverige dessutom bör ha relativt goda möjligheter att etablera goda kontakter med genom invandrade iranier.

Sammanfattning/Slutsatser

Iran kan få ökad tillväxt och demokratisering genom ökat inflytande hos medelklassen till följd av växande handel med omvärlden och minskat inflytande för eliten till följd av minskade oljeintäkter. Sverige kan bidra i det arbetet och samtidigt öka sin export genom att i ökad omfattning investera och exportera till den iranska marknaden, främst när det gäller förnyelsebar energi. Svenska medborgare med ett ursprung i Iran skulle kunna spela en avgörande och viktig roll i det arbetet eftersom de känner till förhållandena i landet bra samt ofta är välutbildade och sitter på behövliga språkkunskaper. På sikt kan det minskade beroendet av olja leda till minskat inflytande för den politiska eliten i Iran och ökad demokratisering.

⁵² Finlands utrikesministerie

<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=17602&contentlan=3&culture=sv-FI>

Båda länderna vinner förutom ovan nämnda resultat dessutom på ett närmare samarbete med troliga framsteg inom avancerad forskning på teknologiska områden. Förmodligen får de även ett försprång när det gäller att vinna marknadsandelar på framtida exportmarknader.

Delad andraplats

Kvinnorna kan återerövra demokratin

Alice Teodorescu, jurist och samhällsdebattör, med förkärlek för det talade och skrivna ordet. Grundade 2009 det kvinnliga nätverket ”Det finns en plats i himlen för kvinnor som hjälper varandra” som syftar till att nyansera den svenska jämställdhetsdebatten, kritisera feminismens dominerande ställning samt hjälpa de handplockade kvinnorna att lämna sina mentala burar.”

Att återerövra det erövrade

När det värsta pågår som intensivast är det svårt att finna konstruktiva lösningar. Visionen om hur bra allt skulle kunna vara förblindar ofta problemlösaren. Detta bidrar till att samhällsomvälvande processer dröjer länge. Ibland för länge.

Att komma till insikt om att något måste göras är ett första steg på vad som ofta blir en lång och oförutsägbar väg till frihet. Vad detta ”något” är varierar mellan problemhärddar, mycket beroende på kulturell och religiös kontext, historiska lämningar och högtravande programförklaringar för framtiden.

Friheten och demokratin saknar bruksanvisning. Begreppen må uppfattas som universella men är sällan starkare än sin svagaste länk. Därför kan de varken i all välvilja forceras fram eller påtvingas utifrån. I de länder, såsom Iran och de forna Östländerna, där en tradition av något annat fanns före respektive revolutioner och diktatorskap, har historien gång efter annan bevisat att demokratin måste erövras. För att därefter återerövras igen och igen. Annars imploderar den och kvar lämnas ett substanslöst skal som någon annan, med en annan agenda, alltid är redo att fylla. När detta sker är det alltid avsaknaden av individuell frihet som kidnappas som mål och medel för det högre syftet – den totala makten.

Historien- framtidens främsta sierska

Iran är ett komplext land som genomgått omvälvande förändringar under de senaste 100 åren. År 1979 avsattes den dåvarande shahen och samtidigt som den islamiska republiken såg dagens ljus slocknade lågan för den 2500 år gamla monarkin. Det västvänliga Iran gick från att under decennier ha genomgått omfattande modernisering till att bli en västfientlig stat i en sedan länge instabil region, enväldigt styrd av mullah Ayatollah Khomeini.⁵³

30 år efter den islamiska revolutionen är Iran ett, om möjligt, än mer komplext land. Ett land som styrs med hjärnhand av president Mahmoud Ahmadinejad, där systematiska brott mot de

⁵³ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Iran>, informationen hämtad den 28 oktober 2009.

mänskliga rättigheterna genomförs, där barbarism i form av exempelvis stening som brottspåföljd förekommer och där demokratisering och frihet lyser med sin frånvaro. Detta är samtidigt ett land med en högst civiliserad historia som hade kunnat inneha en viktig roll i en fortsatt splittrad region där extremismen fått fotfäste och islamiseringen genomslag. Hur exempelvis situationen i Irak och Saudiarabien hade kunnat se ut om Iran inte varit Iran som vi känner det idag, går bara att spekuleras kring. Klart är att Iran hade kunnat vara en fredsskapande aktör istället för en konstant källa till spänning i världssamfundet.

Att som det iranska prästerskapet upphöja religionens roll, att utmana rättssäkerheten genom införande av sharialagstiftning och därmed vrida tillbaka klockan, har drabbat de iranska medborgarna i såväl deras privata som offentliga sfär. För särskilt kvinnor är livet i det nya Iran synnerligen svårt.

Att den iranska regimen trots ovanstående behåller makten är uppseendeväckande. De massiva protesterna i samband med det omstridda presidentvalet år 2009 visade att något är på gång. Kanske har detta ”något” varit på gång hela tiden, men till följd av den blixtnabba informationsspridningen har missnöjet bland medborgarna denna gång lättare kunnat kanaliseras och nå utanför landets gränser.⁵⁴ Därför är det viktigt att omvärlden bekräftar det iranska folkets försök till uppror och belyser de faktiska sprickorna i regimen. Varje litet steg är en förutsättning för en permanent förändring. En förändring som inte bara är nödvändig för Iran, utan för hela världen. På så sätt kan den historiska prediktionen brytas och framtiden utformas utifrån annat än ett historiskt ok.

Kvinnors situation – ett demokratiskt underskott

I en demokrati är alla människor per automatik fria. I länder där kvinnor och män inte på lika villkor tillåts delta i samhällslivet och utforma sina liv råder ingen demokrati. När vi i Sverige upprörs över låg andel kvinnor i bolagsstyrelser glömmet vi något väsentligt. Dels att vi tillåts uppröras, men också ge uttryck för våra åsikter, tack vare vår så för givet tagna grundlagsskyddade yttrande- och tryckfrihet. Dels att frågan i Sverige inte handlar om kvinnors generella närvaro i bolagsstyrelser utan om antalet. Det är en elitfråga som vittnar om svenskens skeva verklighetsuppfattning. I ett land som Iran där könsdiskrimineringen är sanktionerad i lag är verkligheten på riktigt. Där tillåts kvinnor bland annat ej inneha vissa ämbeten, de saknar samma civilrättsliga möjligheter i fråga om äktenskap, arv och skilsmässa⁵⁵ och deras vittnesmål i domstol är bara till häften värda en mans.⁵⁶

Den iranska kvinnokampen har en lång historia. På senare tid framträder särskilt perioden mellan åren 1997-2005, under den mer reformvänlige presidenten Mohammad Khatami, som en framgång för kvinnorörelsen. Bland annat grundades ett Center för Kvinnors deltagande vid presidentämbetet vilket i sin tur gynnade etableringen av flertalet NGO:s. Dessvärre

⁵⁴ <http://www.sr.se/cgi-bin/ekot/artikel.asp?artikel=2907584>, informationen hämtad den 28 oktober 2009.

⁵⁵ Mannen kan skilja sig från sin fru men det motsatta förhållandet gäller inte.

⁵⁶ <http://www.amnesty.se/kampanj/stoppavaldetmotkvinnor/irankvinnorattsforsvarare/>, informationen hämtad den 29 oktober 2009.

stoppade Vaktarrådet⁵⁷ många av de lagförslag som lades fram under perioden, då de inte ansågs överensstämma med författningen och de islamiska lagarna.⁵⁸ I augusti år 2003 stoppades ett lagförslag om att Iran skulle ansluta sig till FN:s konvention mot diskriminering av kvinnor. Motiveringen bakom beslutet var enligt rådet att en sådan lag skulle tvinga landet att anta andra lagar som skulle strida mot islam och därmed sharialagstiftningen.⁵⁹

Kvinnorörelsen beskyldes i april år 2007 för att försöka genomföra en ”mjuk omstörtning” av republiken. Mot denna bakgrund har kvinnorrättsgrupperingar samt NGO:s som tagit emot bidrag från internationella givare stängts av samtidigt som deras ledare och medarbetare utsatts för förhör av säkerhetstjänsten. Parallellt med detta pågår kraftåtgärder mot vad som kallas ”social osedlighet”. De tusentals kvinnor och män som inte följer ”koden” har varnats, gripits och i en del fall åtalats.⁶⁰

Det är alltså frågan om ett sofistikerat förtryck av kvinnor som kommer till uttryck på flera vis. Dels ses kvinnor inte som fullvärdiga rättssubjekt eftersom de inte tillerkänns samma grundläggande fri- och rättigheter enligt lagen. Detta exemplifieras väl av de skillnader som förekommer på det civilrättsliga området. Dels trakasseras kvinnor i sin vardag av ”sedlighetspoliser”. Detta i kombination vittnar om den totala form av ofrihet som de iranska kvinnorna lever under. En ofrihet som således manifesteras av kränkningar av deras såväl aktiva som passiva rättigheter.

När halva befolkningen lever under dessa förhållanden inser man utmaningens vidd. Det paradoxala är att så länge förtrycket av kvinnor består omöjliggörs den demokratiska processen i sin helhet. Kvinnor har i flera år, precis som i Sverige, kommit att dominera de högre utbildningarna i allmänhet och prestigeutbildningarna i synnerhet.⁶¹ Detta faktum kan vara av avgörande vikt för Irans möjlighet att en dag återerövra friheten. Just utbildning verkar nämligen vara den gemensamma nämnaren för jämlikhet i demokratiska länder. Med utbildning följer nämligen oftast oberoende. I likhet med den gamla liberala kvinnorörelsen som bidrog till demokratiseringen av västvärlden kan den iranska kvinnorörelsen i takt med att den blir svårare att stävja inlemmas i en allmän kamp för medborgerlig frihet.

Erfarenheter från andra håll och slutsatser

Det visar sig vara utomordentligt svårt att hitta muslimska länder som uppvisar oinskränkta rättigheter för kvinnor utifrån alla för ett demokratiskt samhälle centrala parametrar. Visst har utvecklingen gått framåt i Afghanistan sedan talibanerna tvingades bort från makten,

⁵⁷ Ett organ som har till uppgift att övervaka lagstiftningens överensstämmelse med sharialagarna. Rådet består av islamiska skriftlärda och jurister. <http://sv.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4ktarr%C3%A5det>, informationen hämtad den 29 oktober 2009

⁵⁸ <http://www.amnesty.se/kampanj/stoppavaldetmotkvinnor/irankvinnorrattsforvarare/>, informationen hämtad den 29 oktober 2009.

⁵⁹ http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/artikel_106995.svd, informationen hämtad den 28 oktober 2009.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

bland annat genom grundandet av det första partiet som sätter kvinnors rättigheter i fokus⁶², och visst har ett land som Syrien⁶³ undertecknat den konvention som inte antogs i Iran, men räcker det? Givetvis inte, men det är viktiga symboliska steg som på sikt kommer förändra livet för kvinnorna och därmed gynna den totala samhällsutvecklingen.

Hur sekulärt ett samhälle är verkar vara betydande för kvinnors rättigheter. Den religiösa kopplingen till kvinnors situation är stark, även i Europa, där katolska länder som Polen förbjuder abort. Det är också uppenbart att situationen för de iranska kvinnorna totalt förändrats i takt med att samhället islamiserats.

För att lösa problemet med det demokratiska underskottet i Iran krävs en stark rörelse av kvinnor och män som slutar acceptera förtrycket av medborgarna, oavsett kön. För att ekvationen inte ska brista krävs det dock att utvecklingen får ta den tid den tar, samt påbörjas och drivas av folket. Interventioner i mänsklighetens namn är bra när det land som interveneras påminner om den som intervenerar. Väst är därmed bakbundet men på sikt kanske Irak eller något annat muslimskt land i regionen är stabilt, och modigt nog, att agera?

62

[http://www2.amnesty.se/andranyheter.nsf/\(notiseraphem\)/F903E0F1480B60DAC1257404003ABED5?opendocument](http://www2.amnesty.se/andranyheter.nsf/(notiseraphem)/F903E0F1480B60DAC1257404003ABED5?opendocument), informationen hämtad den 30 oktober 2009.

⁶³http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=76&module_instance=1&action=pod_show&navid=76, informationen hämtad den 30 oktober 2009.